

40.000 krónur beint í lumman til tann ríka

– eykarokning uppá 2000 krónur til tann fátæka!

HÖGNI
HOYDAL

Løgtingsmaður

Landsstýrið hefur nú sjálvt váttað tað svart uppá hvítt: ABC-samgongan er tann umvendi Robin Hood. Hon tekur frá teimum, sum hava minst. Og tekur frá teimum, ið hava mest.

Nógv hefur verið sagt og uppáhildið um skattalættan hjá samgonguflokkunum. Eg havi tí spurt landsstýrismannin í figgjarmálum sjálvan, hvussu skattalættin og figgjarpolitikkinn hjá ABC-samgonguni, rakar gerandisdagin hjá føroyingum øllum.

Hvat hefur eitt vanligt verkafólk eftir í krónum og oyrum, tá skatturin er goldin og øll hini gjøldini, sum samgongan hefur samtykt: Inngjald til samhaldsfasta, inngjald til barsilsskipan, vegskattur og øktur kommunuskattur, tí nýggj økir verða lögð til kommunurnar? Og hvat hefur ein høg inntøka uppá tildømis 600.000 krónur um árið eftir?

Landsstýrismaðurin svarar, at um undirskjalið, sum samgonguflokkarnir hava skrivað undir uppá, verður framt, og kommunuskatturin hækkar, sum roknast kann við í teimum mest skuldartyngdu kommunum, so er úrslitið hetta:

1. Eitt verkafólk í Skopun ella í Vági (ella heima á Sandi) við ársinntøku uppá 170.000 um árið, missur millum 2.800 og 1.800 krónur árliga.
2. Ein høg inntøka uppá 600.000,- í miðstaðarøkkinum fær knappar 40.000 krónur beint niður í lumman.

Hjá verkafólkinum er so statt talan um eina reallønarlækking uppá millum 1 og 2%. Hjá tí ríka er talan um eina hækking í reallønini uppá umleið 7%!

Og hetta hendir meðan landsstýrið legði landið lamið í eina heila viku, orsakað av ósemju um 0,1% í lønarhækkan – og arbeids-

kvinnu- og arbeidsmanna-feløginu hava víst samfelags-sinni. Sum maðurin segði: ”Máti skal vera við at vera galantur!”

Hetta er eisini orsøkin til, at skattalættin var loyniligur áðrenn valið, og at alt verður gjørt til tess at dylja hann sum mansmorð framvegis. Hví hefur tildømis ongin fjølmiðil sagt nakað um hetta? Var talan um ein lønarsamráðing, har tey hægstløntu høvdu fingið 7% í lønarhækking, meðan Verkamannafeløginu góðtøku at fara 1-2% niður í løn, so hevði jú Uttan íva verið bál og brandur.

Eisini er áhugavert at ímynda sær, hvat javnaðarflokkurin hevði sagt, um hetta fór fram, meðan hann

sat í andstöðu. Higartil hevur javnaðarflokkurin bert valt at siga ósatt og hevur roynt at billa fólki inn, at hetta er tað sama sum Tjóðveldisflokkurin gjørdi í undanfarnu samgongu.

So seint sum í tinginum týsdagin, tá landsstýrismaðurin svaraði fyrispurninginum, royndu samgongufólk sum vanligt at geva Tjóðveldisflokkinum skyldina fyri, at veruligu tøluni komu fram. Trupulleikin hjá teimum var bara, at tað vóru tøluni frá teirra egna landsstýrismanni, sum tey skeldaðu um

Enn hefur samgongan ikki framt tey seinastu stigini í tí loyniliga skattalættanum, sum tey hava skrivað undir uppá at fremja. Tí kann vón-

ast, at onkur torir at steðga hesi viðvendi Robin Hood-samgonguni.

Ikki tí. Tað er nóg ringt sum er. Sambært landsstýrismanninum sjálvum, so er úrslitið av tí, sum hendan samgongan longu hefur framt:

1. Eitt verkafólk í Skopun, sum eisini rindar vegskatt skal gjalda 1.061 krónur meira í skatti og avgjöldum í 2006.
2. Ein høg inntøka í miðstaðarøkkinum rindar 10.600 krónur minni í skatti og avgjöldum í 2006.

Sig so her bógva javnaðarfólk í Føroyum.

Hogni.Hoydal@ft.dk

Sjónarmið:

Pensiónsviðurskifti

JÓGVAN
SUNDSTEIN

Fyrrv. lögmaður

Áhugavert var at fylgja við í sjónvarpstjakinum týskvöldið um eftirlønarskipanir í Føroyum. Beinleiðis orsøkin til kjakið var, at arbeidsbólkurin, sum hefur sitið og arbeitt við meiri samskipaðum pensiónsviðurskiftum er uppsteðgaður og hefur lagt frá sær. Fyri nøkrum mánaðum síðani hevði eg eina grein um hesi viðurskifti. Men tá málið nú er komið upp aftur fær tað meg at leggja nøkur orð afturat, sigur Jógvan Sundstein

Stórir dentur verður í fleiri londum lagdur á verjuna av vælferðarsamfelagnum, ikki minst í Norðurlondum. Í Danmark hefur ein »Velfærdskommission« skrivað eitt stórt verk um, hvussu vælferðin kann bjargast í framtíðini. Ymiskt er, sum hetta verk hefur verið móttikið, men politikarar eru samdir um, at ein kann ikki bara lata standa til. Í ávísu færum er farið út um mark við almennum útreiðslum, samstundis sum færri fólk eru á arbeidsmarknaðinum. Í Danmark hefur orðaskifti serliga snú seg um so-kallaðu “efterlønnen” (ikki at blanda saman við tað, sum vit rópa eftirløn ella pensión). Hendan danska “efterløn” hefur eftir ávísu treytum kunnað verða útgoldin til fólk, sum gevast við at arbeiða, tá tey fylla 60 ár. Tað hefur havt við sær eina rúgvu av fólki, sum gevast arbeids-

marknaðinum, sjálvt um tey eru arbeidsfær, og taka sær av løttum við hampuliga góðari úrtøku. Fyri nøkrum árum síðani settu danir eisini fólkapensiónsaldurin niður frá 67 árum til 65 ár. Fleiri røddir eru nú frammi aftur um, at seta fólkapensiónsaldurin upp aftur til 67 ár og samstundis avtaka ella minka um eftirlønarskipanina, í øllum færum hækka aldurin frá 60 árum til 62 ár ella hægri. Politiskar samráðingar vera um hetta í næstum, og roknað verður við eini ella aðrari nýggjari stórari politiskari vælferðarsemju.

Til alla lukku hava vit ikki í Føroyum havt hesa “efterløn”, tvørtur í móti hava arbeidsfær fólk roynt at arbeiða sum longst. Samstundis hefur fólkapensiónsaldurin alla tíðina verið 67 ár. Eisini hefur vanligur pensiónsaldur annars sum oftast eisini verið 67 ár og við hvørt 70 ár. Hetta hefur havt positiva samfelagsliga ávirkan. Fyri persónar undir 67, sum ikki hava verið førir fyri at veri á arbeidsmarknaðinum hava vit skipanir við fyrítíðarpensión og Arbeidsloysisskipanina.

Pensiónsskipanir, núverandi
Núverandi føroyska pensiónsskipanin er í høvuðsheitum hendan: Fólk undir 67 ár (ikki á arbeidsmarknaðinum): Fyrítíðarpensión
Ymiskar almannaveitingar
Arbeidsloysisskipanin

Fólk yvir 67 ár:
Fólkapensión, grundupphædd

Fólkapensión, ymisk ískoyti
Samhaldsfasti
Ymiskar individuellar ella fakfelagsavtalagar pensións- ella uppsparingskipanir

Vert er at leggja dent á, at fólkapensións grundupphæddin og ávís ískoyti eru skattafrí. Hetta hefur stóran týðning og hefur við sær, at hendan pensiónin er nógv drúgvari enn til dømis í Danmark, har hon er skattskyldug. Ein dani, sum fær fólkapensións grundupphæddina pluss kanska eitt sindur av ískoytum, fær ikki stórt meira burtúr enn ein føroyingur við somu veitingum, sjálvt um brutto-upphæddin er væl størri.

Pensiónsskipanir í framtíðini
Tað orðaskifti nú snýr seg um, bæði í Føroyum og aðrastaðni, er um framtíðarviðurskiftini. Tað ræður um at gera skipanirnar so einfaldar sum møguligt, samstundis sum inntøkurnar hjá teim aldrandi eru so góðar, rættvísar og nøktandi sum møguligt. Tað framkomna samfelagið skal duga at vísa, at møguleikarnir fyri einum góðum og figgjargliga tryggu aldurdomi eru til staðar. Fyrst av øllum eiga umstøðurnar hjá teimum, sum áðrenn pensiónsaldur koma illa fyri, at vera nøktandi. Her er helst ikki neyðugt við so nógvum prinsipiellum broytingum, men heldur eini eftiransan av, at verandi skipanir sum fyrítíðarpensión og arbeidsloysisstuðul eru nøktandi og svara til samtíðarviðurskiftini. Leggjast kann

afturat, at bæði fyri løntakaran og fyri tað almenna sær út til, at føroyska arbeidsloysisskipanin virkar betur enn í grannalondum okkara. Tó treyðugt so kann okkurt gerast enn betur.

Hinvegin eiga skipanirnar fyri tey, sum náa ein vissan aldur, og her haldi eg, at tað eigur at vera hildið fast við 67 ára aldursmarkið, verða eftirhugdar og gjørdar so væl skiljandi sum møguligt. Rættvísi má eisini við í myndina, tí tað er órættvíst, um fólk aftaná drúgt arbeidslív í samfelagsins tænastu og skattgjaldning ikki fáa løn í sínum otium. Tær ymisku eftirlønarskipanirnar eru ikki ein olmussa, men tvørturímóti ein uppiborin løn fyri væl úttítt arbeiði.

Pensiónsskipanirnar eiga at vera eitt samanspæl av uppsparing av almennum peningi, egnum inngjaldingum og arbeidsgevarainngjaldingum. Tað hefur verið ført fram, at persónligu eftirlønarskipanirnar eru meira útbygdar í grannalondum enn í Føroyum. Hetta er helst rætt, men nógvar privatar pensiónstryggingar eru teknaðar seinastu árinu í Føroyum, verið tað seg ratu- ella kapitaltryggingar. Lóggávuvaldið kann ongatið gera so góðar skipanir, at øll fáa líka nógv. Ein slík útjavnning kann ikki gerast fyri eldri fólk, líka so lítið sum fyri fólk í øðrum aldursbólum. Persónliga valið hjá fólki, bæði tá tað snýr seg um útbúgving, arbeidsval og uppsparingarval er fjølbroytt og frítt.

Ávísir tryggleikar og reglur eiga tó at vera

skaptir, og tað er hetta, sum poltiski myndugleikin skal royna at útvega skjótast gjørligt. Tí júst á hesum øki koma skipanirnar at taka sína tíð, áðrenn tær virka til fulnar fyri tey, skulu liva undir teimum.

Fólkapensiónin, grundupphæddin. Hetta er, og eigur at vera, grundtrygðin hjá øllum, sum náa fólkapensiónsaldur. Hon er ikki stór, men av tí, at hon er skattafrí, hefur hon eitt størri virði fyri móttakaran, enn ein hægri skattskyldug upphædd vildi havt. Núverandi reglur eiga at verða endurskoðaðar, og upphæddin regulerað í samsvar við búskapar- og kostnaðarvøksturin.
Ískoyti til fólkapensiónina. Hendan veitingin eigur at verða latin til tey, sum ikki gjøgnum arbeidslívið hava havt møguleikar at spara saman (lógarskyldugt ella sjálvviljugt) til pensión.
Samhaldsfastið. Hendan skipanin, sum hevði tungan burð, vísir seg at rigga væl. Hon eigur at útbyggjast innan fyri rimuligt mark við gjöldum frá arbeidsgevara og arbeidstakara við helvtarbyti. So vítt eg kann meta er hendan skipanin væl betur enn til dømis danska ATP skipanin.
Aðrar lógarásettar skipanir. Tær undir 1-3 nevndu skipanir vilja, tá tær eru meira útbygdar, vera ein góður inntøkugrundvøllur fyri pensionistar. Men í dagsins samfelag, vil tað einsamalt helst vera nakað lítið hjá flestu fólki. Neyðugt er tí við eini lógarkravdari skipan afturat. Eftir hesi eigur kunna vera kravt, at ein ávísur

procentpartur av øllum lønum verður inngoldin til pensiónsskipan hjá løntakaranum persónliga. Ein eins stórir partur skal gjaldast av arbeidsgevaranum. Har sum pensiónsskipanir frammanundan eru avtalaðar millum arbeidsgevara og arbeidstakara, eisini gjøgnum fakfeløg, kann hetta gjald roknast av tí partinum. Sum frá líður vil gott grundarlag verða skapt undir eini haldgóðari pensión fyri øll við hesum 4 skipanum.

Umframt hesar skipanir kunnu persónar sjálvandi individuelt ella avtalað við arbeidsgevara gera uppáttur betur skipanir. Og sjálvandi hava øll loyvi til eftir persónligum umstøðum at spara saman, sum tey altíð hava kunnað.

Partur av teim her nevndu skipanum (øking av samhaldsfasta, lógarásett pensiónsgjald) fer at kosta nakað afturat fyri bæði løntakara og arbeidsgevara. Men fyri løntakaran er tað ein beinleiðis samansparing og fyri arbeidsgevaran fer tað væntandi at skapa meira arbeidsfrið og betur umstøður á arbeidsmarknaðinum í heila tikið. Annars skulu útreiðsluhækkingarnar ikki rindast í einum, men so líðandi yvir nøkur fá ár.

Um einki verður gjørt verður stórir stættarmunur millum eldri fólk. Hetta fer at leggja trýst á sosialu skipanirnar og almennu útreiðslurnar og harvið eisini økja skattatrystið.

sundstein@mail.dk